Z DĚJIN SLEZSKÉ OSTRAVY

NAPSAL

PROF. AL. ADAMUS

ARCHIVÁŘ

MĚSTA

MOR. OSTRAVY

VYTISKLA

LIDOVÁ KNIHTISKÁRNA (O. M. ŠTĚPÁNEK A SPOL.)

V MORAVSKÉ OSTRAVĚ

Vývoj jména Slezské Ostravy.

Slezská Ostrava nazývala se do převratu Polskou Ostravou. Na počátku svých dějin jmenovala se pouze Ostravou. Založením města Mor. Ostravy okolo roku 1279 nastala potřeba rozlišovati obě dvě osady od sebe. První jmenuje se někdy »villa Ostravia« (ves Ostrava), druhá »civitas Ostravia« (město Ostrava), aneb také podle národnosti. Slezská Ostrava byla osazena od počátku svých dějin Slovany a proto se píše také »in Sclavo Ostravia« (v Slovanské Ostravě), kdežto Mor. Ostrava byla založena německými kolonisty a nazývají ji »Germana Ostravia«, aneb v českých listinách »Německá Ostrava« (1512). Dvakrát sluje Slezská Ostrava »Wendische Ostra«, ale ne proto, že by byla osazena Lužičany, které dnes nazývají Němci Wenden, nýbrž proto, že ostravští kolonisté němečtí, pocházejíce z Polabí, nazývali polabské Slovany obecně »Wenden«. Přívlastek »wendisch« značí tehdy tolik, co »slavisch« (slovansky). Teprve v 16. století počíná se užívati názvu Ostrava Polská a Ostrava Moravská.

Polskou slula proto, že ležela skutečně do r. 1335 v Polsku, které toho roku postoupilo Slezsko koruně české.

Teprve roku 1904 (8.-3.) usnesl se obecní výbor, aby Polská Ostrava byla přezvána na Slezskou. Ozvali se proti tomu prof. Vinc. Prasek a posl. Věnceslav Hrubý, ale i Petr Bezruč písní: »Polská Ostrava«. Báseň byla sice tehdy napsána, ale neuveřejněna. Ministerstvo vnitra neschválilo změny názvu. Tak zůstala »Polská Ostrava lidu moravského«, jak praví pěvec.

Po převratu usnesl se znova obecní výbor, aby Polská Ostrava byla povýšena na horní město a aby bylo změněno její jméno, což ministerstvo vnitra schválilo (17 list. 1919, čís. 58.429-15). Petr Bezruč uveřejnil na znamení odporu svou píseň »Polská Ostrava«.

Přehled dějin Slezské Ostravy.

Po prvé vzpomíná se Polské Ostravy r. 1229 v papežské listině, jíž papež potvrzuje majetek a práva Týneckého kláštera u Krakova. Mezi vesnicemi, jež náležely klášteru, aneb z nichž pobíral klášter požitky, je také Ostrava. Roku 1260 přísluší její lid duchovní správou

k orlovské faře. Roku 1268 bylo v Orlové založeno benediktinské opatství. Orlovský opat pobíral z Ostravy desátky a měl právo míti v ní hospodu s plným právem. Jinak zůstala Ostrava knížecím zbožím.

Po podrobném stanovení hranic mezi Moravou a Polskem r. 1256 na sněmě v Opavě za přítomnosti krále Přemysla II. zůstala Ostrava i nadále v Polsku.

Od těch dob stoupal její význam co pohraniční osady, kterou vedla stará obchodní cesta z Těšína na Hlučín a na Opavu. S moravské strany vystavěn byl hrad Landek na vyvýšenině (276 m) nad Odrou u Přívozu, s polské strany tvrz na ostrohu při stoku řeky Luciny s Ostravicí, kde dnes je t. zv. polsko-ostravský zámek.

Na hradě sídlil kastelán, střeže cesty a těšínské země proti možnému vpádu Moravanů do země. Roku 1297 sluje kastelán Heřman příjmím »Speher«. Jemu připisuje se založení nedaleké vsi Heřmanic.

Český král Jan, přijímaje v manský slib těšínského knížete Kazimíra r. 1327 v Opavě, béře ve svou ochranu těšínskou zemi a kromě ostatních měst i hrad Ostravu.

Roku 1389 připomíná se pol.-ostravský fojt Pavel. Jemu půjčuje zádušní peníze rychvaldský farář.

Okolo roku 1380 nabyl Pol. Ostravy od těšínského knížete pan Arnošt z Tvorkova.

Roku 1428 prchlo obyvatelstvo z Pol. Ostravy na zprávu, že táhnou boží bojovníci po výpravě do Uher proti knížatům slezským, z nichž kníže Bolek Těšínský ujednal s husity mír a ušetřil své země nájezdu.

Potom ujali se Polské Ostravy Ondřej a Jan z Tvorkova. Tyto povýšila těšínská knížata Vlodko a Přemko r. 1440 do stavu panského za jejich a jejich otce věrné služby. Roku 1444 drží Pol. Ostravu Jan Čapek ze Sán, polní hejtman Sirotků. Za faráře ustanovil na Pol. Ostravě husitského kněze Augustina, o němž se praví v listě: »kniez Augustinus, fararz moj z Ostravy Polskej«. Potom se dostala Pol. Ostrava v držení Václava Hřivnáče z Heraltic, spřízněného s rodem pánů Tvorkovských z Tvorkova. Jeho potomci prodali Pol. Ostravu Janu Sedlnickému (zemř. 1551) z Choltic a na Vratimově.

Jan Sedlnický založil moc rodu Sedlnických na Těšínsku. S dcerou vladyky Petra Osinského z Žitné a na Heřmanicích vyženil Heřmanice, Vrbici a Záblatí. Jeho manuálník, psaný česky, do něhož zapisoval veškeré majetkové změny svých poddaných, ba i kolik dal svému synu Jiříkovi na víno a na ostravský jarmark, ukazuje, jak do-

brým hospodářem byl. Ostravských měšťanů neměl v lásce, škodil jim, jak mohl.

Z fojtů připomínají se v 16. století tito: 1536—40 fojt Tomek, kolář, 1542 fojt Petr Klešč, 1543 fojt Bartoš, 1550 fojt Tomek, 1550 fojt Bartoš, 1552—1566 fojt Ščasný, 1567 fojt Štoček.

Po něm převzal pol.-ostravské zboží jeho syn Jiřík (zemř. 17.-12. 1568), za něhož vystavěn byl r. 1555 na místě starého dřevěného kostelíčka nový kostel z kamene, zasvěcený sv. Jiřímu.

Tento kostel byl proměněn v sýpku a školu po roce 1783, kdy dostavěn byl dnešní kostel, jehož věž musela býti před několika lety pro poddolování stržena a kostel sám zavřen.

Po Jiříkovi přešlo pol.-ostravské zboží na jeho syna Frydrycha (zemř. 1591), jenž Pol. Ostravu značně zadlužil. Jeho syn Jiřík mladší Sedlnický (zemř. 1616) byl muž učený a znalý práva země. Sepsal česky r. 1594 knihu s názvem: »O půhonech a nálezech«. Jiřík zmenšil otcovské dědictví prodejem Vrbice a Marklovic. Po něm zdědil Pol. Ostravu jeho bratr Krištof (zemř. 1620), ale zadlužil ji, takže byla prodána. Koupil ji Bohuslav Sedlnický, potomek Václava, syna Jana Sedlnického a Markéty Osinské. Bohuslav byl prý muž učený, vzdělaný a nad míru dobrý.

Roku 1654 došlo k protireformaci na Těšínsku. Evangelická víra rozšířila se dosti záhy mezi ostravským lidem. Už roku 1534 připomíná se na Polské Ostravě »Jiřík Garbar (koželuh) pikart« a jeho žena »pikartka«. Pikarty sluli obyčejně tehdy Čeští bratři.

Roku 1654 dne 26. března zavřen byl úředně evangelický kostel na Pol. Ostravě a jeho poslední pastor Jiří Pommer odstraněn. Za katolického faráře dosazen byl na Pol. Ostravu Adam Rozkydlo r. 1654 a pak Polák Jiří Fojowski, jenž byl pro pohoršlivý život (ob gravia scelera) zbaven biskupem fary.

Nástupcem stal se Pavel Ant. Postavka (1672—1694), rodem z Vladislavě, kněz učený a nadaný, jenž přísně vystupoval proti luteránům své farnosti. Stal se potom kanovníkem olomouckým.

Dalšími faráři byli: Petr Gřenek, rodem z Vladislavě — 1698, Jan Šalša — 1752, Václav Rubín (zemř. 1783), Jan Rolný, Filip Jakubek 1812—1814, Jos. Slezák 1814—1849, Eduard Jakobe — 1872, Jan Bitta, Eduard Rosenberg a nyní od r. 1925 Ant. Fusek.

Dokud trvali pevně při evangelické víře pánové Sedlničtí, dotud odolával lid faráři. Ale nástupce Bohuslavův

František Vilém Sedlnický (zemř. 30.-4. 1706) stal se katolíkem. Poddaný lid nemaje více opory u vrchnosti, změnil v dosti krátké době víru.

Syn Františka Viléma, František Karel (nar. 1675, zemř. 1731) prodal r. 1710 pol.-ostravské zboží Vlčkům z Hlučína a Dobré Zemice.

Rod Wilczků, v počeštěném tvaru Vlčků erbu »Bílý kozel«, pochází z Polska. Usadili se na Opavsku; svou moc a bohatství založili udatností na poli válečném. Znám je v dějinách českých Václav Vlček, mohutný vojevůdce vojsk Jiřího z Poděbrad, za válek proti císaři, papeži a Uhrům. Svob. pan Jindřich Vilém Vlček (nar. 1665, zemř. 1739), velitel dělostřelby, vynikl udatností za války s Turky v bitvě u Moháče r. 1687 a u Zenty 1697, byl povýšen do stavu hraběcího (1714, 8.-4.) a ukoupené pol.-ostravské zboží značně zvětšil. Jeho potomky a držiteli Pol. Ostravy byli dále Jos. Maria (nar. 1700, zemř. 1777), Frant. Jos. (nar. 1748, zemř. 1837), Stanislav (nar. 1792, zemř. 1847), Jan Nepomuk (nar. 1837) a Maria Jos. Jan (nar. 1861).

K bohatství Vlčků přispělo značně nalezení uhlí v Polské Ostravě. Kovář a chalupník čís. 2., Jan Keltička odkryl okolo r. 1770 v údolí zv. Burňa nedaleko dnešní jámy Trojice vybíhající sloj k povrchu země. Potom získal právo »lámati uhlí« r. 1776 (28.-10.), ale prodal toto právo r. 1778 aneb r. 1779 hraběti Vlčkovi.

Pro nepokojné doby válečné těžilo se málo uhlí. Proto opavský úřad zemských starších nabádal r. 1782 (14.-5.) nového majitele »k pilnějšímu lámání uhlí«. Od této doby vzrůstala těžba uhlí, takže se vytěžilo od r. 1790—1794 okolo 49.000 vídeň. měřic aneb 40.000 centů uhlí. Dolování dělo se s počátku primitivním způsobem. Byla zde r. 1812 jáma 12 sáhů hluboká. Uhlí se vytahovalo v kbelících pomocí stroje (Treibgöppelmaschine), otáčeného dvěma voly. Dělníků bývalo 30—40, kteří vytěžili za rok 60.000 až 90.000 čtvrtní, aneb 45.000 až 67 centů uhlí. Od těch dob vzrůstalo dolování uhlí, zvláště od r. 1830, kdy (16.-9.) zahájena práce zapálením vysoké pece ve Vítkovicích, v níž se po způsobu anglickém dobývalo z rudy železo. Vlčkův důl na Pol. Ostravě byl smlouvou zavázán dodávati vítkovské vysoké peci dostatek uhlí. Přebytek mohl teprve odprodati. Zahájení vozby na nově vystavěné dráze z Lipníka až do Bohumína r. 1847 otevřelo světový trh ostravskému uhlí.

S rozvojem obchodu, novodobého průmyslu železářského a dopravnictví stoupala poptávka po kamenném uhlí a tím i těžba. Dnes se těží na těchto dolech ve Sl. Ostravě:

Jméno jámy	Těžba v q r. 1923	Počet		Výkon 1 dělníka na směnu
		dělníků	dozorců	
Salma	1,384.000	974	29	6·22
Terezie	2,455.000	1281	64	8·15
Emma	764.300	438	18	8·19
Hranečník	1,031.800	553	27	8·71
Michálka	1,045.000	476	24	10·13
Trojice	1,966.000	1266	47	7·51
Josefská	662.780	415	25	6·95
Zárubek	3,315.000	1874	91	8·21

Malá, tichá vesnička rostla, až se stala horním městem Slezskou Ostravou a největší obcí městskou ve Slezsku po Opavě.

Rok sčítání	Češi	Poláci	Němci	Židé	Jiní	Cizinci
1880	7.236	1080	442	—	—	—
1890	10.667	1840	431	—	—	—
1900	15.716	2116	690	—	—	—
1910	16.927	4467	1296	—	—	—
1920	18.803	403	820	79	9	2776

Podle náboženství bylo r. 1920: 16.108 katol., 1.197 evang., 3.421 českoslov., 198 israel., 73 jiných, bez vyznání 1893. Slezská Ostrava byla oporou českého lidu před převratem. Proti cizímu kapitálu stavěla pilně kapitál ducha, českou školu. První zpráva o škole pochází z r. 1538, kdy se připomíná »pole kantorovo a kantor Jiřík«. Roku 1599 sluje žák (učitel) pol.-ostravský Adam Smec.

Roku 1679 měl žák tyto případky: na penězích ročně 3 tolary slezské, 18 českých groší, tři míry rži, 48 pecenků chleba, zahrádku u hřbitovní zdi a budovu školní při tom; mimo to dostával oběru a příspěvek od kropáče. Roku 1688 byl pol.-ostravským žákem absolvovaný filosof, ženatý, ale chudý; sloužil r. 1688 už druhý rok. K vyučování měl ve škole pět školáků.

Před převratem bylo na Slezské Ostravě 9 českých škol obecných, 4 německé a polské 2, několik měšťanek, učitel-

ský ústav a dívčí české lyceum. Po převratu počet českých škol vzrostl, německé a polské školství kleslo na nepatrný počet tříd. Národně sesílil český lid po převratu, hospodářsky je úplně závislým na cizím kapitálu. Z usedlostí ani ne 160 domů a domků náleží lidu, ostatek jsou domy a domky kapitálu.

Malá, tichá dědinka, rozložená okolo kostela na návrší, uprostřed lesnatých vrchů, změnila svou tvářnost, jak praví Petr Bezruč:

»Jsem Polská Ostrava, šak lidu moravského,
Bez dýmu žila jsem let dlouhých na tisíce,
van ostrý letěl v důl s hřebene kopce mého
a čistá, průhledná šuměla Ostravice.
V mé sešli hlubiny, lampy světlé za pasem,
žil černých našli směs, co nitrem mým se vinou,
dým nebe zahalil, kam věky hleděla jsem
a pece vysoké se zdvihly nad Lucinou«.